

Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej NOVUM z Sp. z o. o. (EUWT NOVUM)

utworzone zostało w 2015 r. Założycielami i członkami Ugrupowania są: Województwo Dolnośląskie, Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Nysa, Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, Kraj Liberecki, Kraj Kralowohradecki, Kraj Pardubicki, Kraj Olomuniecki, Euroregion Nysa – Stowarzyszenie Regionalne, Euroregion Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregion Glacensis.

EUWT NOVUM zostało utworzone w celu intensyfikacji, ułatwienia i upowszechniania polsko-czeskiej współpracy transgranicznej na rzecz wzmocnienia spójności ekonomicznej i społecznej obszaru działania Ugrupowania.

Evropské seskupení rpro územní spolupráci NOVUM s r.o. (ESÚS NOVUM)

bylo založeno v roce 2015. Zakladateli a členy Seskupení jsou: Dolnoslezské vojvodství, Sdružení polských obcí Euroregionu Nysa, Sdružení polských obcí Euroregionu Gůacensis, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický a Olomoucký kraj, Euroregion Nisa – regionální sdružení, Euroregionu pomezí Čech, Moravy a Kladka – Euroregion Glacensis.

ESÚS Novum bylo založeno s cílem posílit, usnadnit a rozšířit polsko-českou přeshraniční spolupráci pro posílení hospodářské a sociální soudržnosti oblasti, ve které Seskupení působí.

European Grouping Of Territorial Cooperation Ltd. (EGTC NOVUM)

was established in 2015. The founders and members of the Grouping are: Lower Silesian Voivodship, Association of Polish Communalities of the Neisse Euroregion, Association of Polish Communalities of the Glacensis Euroregion, Liberec Region, Kralovy Hradec Region, Pardubice Region, Olomouc Region, Neisse Euroregion – Regional Association, Euroregion of the Czech, Moravia and Kłodzko Borderline – Glacensis Euroregion.

EGTC NOVUM was established in order to intensify, help and promote Polish-Czech trans-border cooperation for consolidation of economic and social coherence in the area of operation of the Grouping.

Młyn papierniczy w Dusznikach-Zdroju

Pierwszy młyn papierniczy w Dusznikach powstał przed 1562 r. W 1601 r. przez miasteczko przeszła powódź, która zniszczyła papiernię. Jej ówczesny właściciel – Gregor Kretschmer czerpalnię odbudował i w 1605 r. wznowił wyrób papieru. Kretschmerowie z powodzeniem prowadzili papiernię, a dzięki przywilejom zapewniającym stałe dostawy surowców, szybko się bogacili. Już w 1607 r. cesarz Rudolf II Habsburg nadał Gregorowi i jego bratu Georgowi herb i prawo używania przydomka von Schenckendorf.

W latach 1706-1806 papiernia należała do rodziny Heller. W ich rękach została znacznie rozbudowana i unowocześniona, dzięki czemu zyskała sławę na całym Śląsku, a po włączeniu tej prowincji do Prus, również w Berlinie. Hellerowie znaczne środki przeznaczali na ozdobienie młyna papierniczego. Nad oknami pojawiły się rozety i półrozety, pomiędzy młynem a drogą wiodącą z Pragi do Wrocławia wzniesiono ozdobny pawilon wejściowy w kształcie wieży. Na ścianach i sufitach wewnątrz na poddaszu młyna wymalowano polichromie z motywami roślinnymi i scenami rodzajowymi, spośród których najwięcej podziwu wzbudza biblijna scena z Józefem i żoną Putyfara. Starania Hellerów sprawiły, że dusznicka papiernia stała się jednym z najpiękniejszych obiektów przemysłowych w Europie.

W 1822 r. młyn przeszedł na własność rodziny Wiehr, która zarządzała obiektem przez ponad 100 lat. Prawdopodobnie w 1826 r. papiernię odwiedził przebywający na kuracji w Dusznikach Fryderyk Chopin. Z pewnością zaopatrywał się tu w papier, na którym pisał zachowane do dziś listy.

XIX wiek to okres rozwoju maszynowej techniki produkcji, która przyniosła kres działalności większości młynów papierniczych. Przetrwały jedynie te, których właściciele znaleźli niszowe produkty, lub idąc z duchem czasu zainwestowali w maszyny papiernicze. W 1905 r. do Dusznik zakupiono maszynę, na której wytwarzano tekturę na okładki do akt. Inwestycja nie przyniosła jednak spodziewanych efektów i w okresie międzywojennym prowadzenie firmy było dla papiernika Karla Wiehra coraz większym ciężarem. Problemy ze sprzedażą tektury, spotęgowane przez wielki kryzys gospodarczy, stały się powodem zatrzymania produkcji i decyzji o sprzedaży młyna władzom miejskim. Po trwających przez kilka lat pertraktacjach, zabytkowy budynek w 1939 r. stał się własnością Dusznik-Zdroju, które na sfinansowanie transakcji zaciągnęły kredyty; ostatnia rata miała zostać spłacona w ... 1986 r.

W wyniku II wojny światowej, w 1945 r. nastąpiły zmiany granic państwowych, a Dolny Śląsk wraz z Dusznikami został włączony do Polski. Niszczący młyn papierniczy upaństwowiono, jednak przez wiele lat brakowało koncepcji na jego wykorzystanie. W 1956 r. obiekt został wpisany do rejestru zabytków, co otworzyło drogę

Młyn od ogrodu roślin papierniczych
Młyn od zahrady papierniczych roślin
View on the paper mill from the paper making plants

do remontów. Zapadła decyzja o utworzeniu tu muzeum. W 1966 r. budynek został przekazany Zjednoczeniu Przemysłu Celulozowo-Papierniczego (organizacji zarządzającej wszystkimi państwowymi fabrykami celulozy i papieru). Bezpośredni zarząd nad tworzonym muzeum przekazano Bardeckim Zakładom Celulozowo-Papierniczym, które zlokalizowane były najbliżej dusznickiego młyna. Kierownikiem muzeum został Michał Kowalski, który zgromadził pierwsze eksponaty i doprowadził do uroczystego otwarcia wystaw w 1968 r.

Ważnym wydarzeniem w dziejach muzeum było uruchomienie pokazowej produkcji papieru czerpanego, co nastąpiło w 1971 r. Czerpalnia okazała się wielką atrakcją dla turystów, dzięki czemu w 2 połowie lat 70. Muzeum Papiernictwa stało się największą atrakcją turystyczną Dusznik-Zdroju.

Lata 80. to okres narastających zakładów papierniczych w Bardzie, co niekorzystnie wpływało na muzeum. Kierująca wówczas placówką Bożena Makowska po latach starań zdołała doprowadzić do odłączenia muzeum od Bardeckich Zakładów Papierniczych i z początkiem 1992 r. placówka stała się instytucją kultury podporządkowaną bezpośrednio pod Ministerstwo Przemysłu i Handlu. Ministerstwo zapewniło środki na zatrudnienie pracowników oraz remonty młyna papierniczego. W następnych latach wymieniono ekspozycje stałe oraz podjęto badania naukowe nad dziejami dusznickiej papierni i papiernictwa na ziemiach polskich.

W 1998 r. Duszniki-Zdrój nawiedziła powódź, która przyniosła muzeum wiele zniszczeń. Popowodziowe szkody usuwano przez kolejne lata. Z początkiem 1999 r. Muzeum Papiernictwa stało się instytucją kultury Samorządu Województwa Dolnośląskiego.

W latach 2007-2008 przystosowano ekspozycje do zwiedzania przez osoby niepełnosprawne oraz adaptowano poddasze na salę wystawienniczo-konferencyjną. Z kolei w latach 2009-2011 wyremontowano więźbę dachu i wymieniono pokrycie gontowe. W 2014 r. muzeum pozyskało środki z funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Finansowego Mechanizmu Norweskiego na zabezpieczenie młyna systemem gaszenia mgłą oraz na adaptację pomieszczeń w suszarni na sale ekspozycyjne, pomieszczenia edukacyjne i magazyny zbiorów. Realizacja projektów inwestycyjnych przebiega pod nadzorem wicedyrektor Joanny Seredyńskiej.

W ostatnich latach nastąpił wzrost znaczenia muzeum jako ośrodka badającego i popularyzującego dzieje papiernictwa. W 2009 r. Polska Organizacja Turystyczna zaliczyła placówkę do najważniejszych atrakcji w kraju. Dwa lata później, decyzją Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej młyn papierniczy uzyskał status pomnika historii, dzięki czemu został zaliczony do grupy obiektów o szczególnym znaczeniu dla kultury. W 2016 r. muzeum otrzymało prestiżową Nagrodę Kulturalną Śląska za ochronę historycznego młyna papierniczego oraz upowszechnianie kultury polskiej w Niemczech i niemieckiej w Polsce.

Ekspozycja muzealna
Muzejní expozice
Museum exhibition

Czerpanie papieru
Čerpání papíru
Paper making

Papírenský mlýn v obci Duszniki-Zdrój

První papírenský mlýn w Dusznikách vznikl před rokem 1562. V r. 1601 se městečkem prohnala povodeň, která papírnu zničila. Její tehdejší majitel Gregor Kretschmer mlýn postavil znovu a v roce 1605 obnovil výrobu papíru. Kretschmerové provozovali papírnu s úspěchem a díky privilegiím, která zaručovala stálé dodávky surovin, rychle bohatli. Již v roce 1607 císař Rudolf II. Habsburský udělil Gregorovi a jeho bratru Georgovi erb a právo používat přízvisko von Schenckendorf.

V letech 1706-1806 papírna patřila rodině Hellerů. V jejich rukou byla značně rozšířena a modernizována a stala se proslulou v celém Slezsku. Po připojení této provincie k Prusku také v Berlíně. Hellerové vyhradili značné prostředky také na výzdobu papírenského mlýna. Nad okny se objevily rozety a půlrozety, mezi mlýnem a silnicí vedoucí z Prahy do Vratislavi byl postaven ozdobný vstupní pavilon ve tvaru věže. Na stěnách a stropech uvnitř v podkroví mlýna byly vyzdobeny polychromiemi s rostlinnými motivy a výjevy z každodenního života, ze kterých největší obdiv budí biblická scéna s Josefem a Putifarovou manželkou. Díky úsilí Hellerů se dusznická papírna stala jedním z nejkrásnějších průmyslových objektů v Evropě.

V roce 1822 se mlýn stal majetkem rodiny Wiehrových, která objekt spravovala více než 100 let. Pravděpodobně v roce 1826 papírnu navštívil Fryderyk Chopin, který pobýval na léčení v Dusznikách. Jistě se zde zásoboval papírem, na kterém psal dopis, jež se zachovaly dodnes.

19. století bylo obdobím rozkvětu strojové výroby, se kterou přišel konec činnosti většiny papírenských mlýnů. Přežily pouze ty, jejichž majitelé našli produkty pro úzký segment trhu nebo v souladu s dobou investovali do papírenských strojů. V roce 1905 byl do Duszniků koupen stroj, na kterém se vyráběla lepenka na obaly spisů. Investice však nepřinesla očekávané výsledky a v meziválečném období se řízení firmy stávalo pro papírníka Karla Wiehra stále větším břemenem. Problémy s prodejem lepenky, znásobené velkou hospodářskou krizí, se staly příčinou zastavení výroby a rozhodnutí o prodeji mlýna městským úřadům. Po jednáních, která trvala několik let, se památková budova stala v roce 1939 majetkem obce Duszniki-Zdrój, která si na financování transakce vzala úvěr; poslední splátka měla být splacena v roce - 1986.

V důsledku 2. světové války došlo v roce 1945 ke změnám státních hranic a Dolní Slezsko bylo i s Duszniky připojeno k Polsku. Chátrající papírenský mlýn byl zestátněn, avšak po mnoho let chyběla koncepce jeho využití. V roce 1956 byl objekt zapsán do rejstříku památek a tím se otevřela cesta k jeho opravám. Bylo rozhodnuto, že tu bude založeno muzeum. V roce 1966 byla budova předána Sdružení celulózo-

Lekcja muzealna
Muzejní lekce
Museum lesson

Święto Papieru
Svátek papíru
Paper Day

vého a papírenského průmyslu (organizace, která řídila všechny státní továrny na výrobu celulózy a papíru). Přímé řízení budovaného muzea bylo svěřeno Celulóžovým a papírenským závodům v Bardu, které se nacházely nejbližší dusznickému mlýnu. Ředitelem muzea se stal Michał Kowalski, který shromáždil první exponáty a připravil muzeum ke slavnostnímu otevření výstav v roce 1968.

Důležitou událostí v dějinách muzea bylo zahájení ukázkové výroby čerpaného papíru, což se stalo v r. 1971. Papírenský mlýn se stal velkou atrakcí pro turisty, a díky tomu se ve druhé polovině 70. let Muzeum papírnictví stalo největší turistickou atrakcí Dusznik-Zdroje.

80. léta byla obdobím rostoucích problémů v papírenských závodech v Bardu, což se nepříznivě odrazilo na práci muzea. Boženě Makowské, která tehdy řídila muzeum, se po letech úsilí podařilo oddělit muzeum od Bardských papírenských závodů a na začátku roku 1992 se zařízení stalo kulturní institucí podřízenou přímo Ministerstvu průmyslu a obchodu. Ministerstvo zajistilo prostředky na zaměstnání pracovníků a opravy papírenského mlýna. V dalších letech byly vyměněny stálé expozice a byl zahájen vědecký výzkum historie dusznické papírny a papírenství na polském území.

V roce 1998 postihla Duszniki-Zdrój povodeň, která způsobila v muzeu mnoho škod. Odstraňování těchto škod trvalo několik dalších let. Na počátku 1999 se Muzeum Papírnictví stalo kulturní institucí samosprávy Dolnoslezského vojvodství.

V letech 2007-2008 byla expozice upravena pro tělesně postižené osoby a podkroví bylo adaptováno pro účely výstavního a konferenčního sálu. V letech 2009-2011 pak byla opravena vazba krovu a byla vyměněna šindelová krytina. V roce 2014 získalo muzeum prostředky z fondu Evropského hospodářského prostoru a Norského finančního mechanismu na zajištění mlýna systémem hašení mlhou a na adaptaci prostor v sušárně k účelu výstavních sálů, prostor pro výuku a sklady sbírek. Realizace investičních projektů probíhá pod dohledem zástupkyně ředitele Joanny Seredyńské.

V posledních letech došlo k růstu významu muzea jako střediska, které zkoumá a popularizuje dějiny výroby papíru. V roce 2009 Polská turistická organizace zařadila papírnu mezi nejdůležitější atrakce v zemi. O dva roky později získal papírenský mlýn na základě rozhodnutí Prezidenta Polské republiky status historické památky a byl tak zařazen do skupiny objektů se zvláštním významem pro kulturu. V roce 2016 muzeum obdrželo prestižní Kulturní cenu Slezska za ochranu památkového papírenského mlýna a za popularizaci polské kultury v Německu a německé kultury v Polsku.

Józef i żona Putyfara – polichromia
Josef a Putifarova manželka – polychromie
Joseph and Potiphar's wife – polychrome

Paper Mill in Duszniki-Zdrój

The first paper mill in Duszniki was established before 1562. In 1601 the town suffered from flood which destroyed the paper mill. Its owner at that time – Gregor Kretschmer reconstructed the paper mill and in 1605 launched production of paper. The Kretschmer's successfully operated the paper mill, and thanks to their privileges guaranteeing constant supplies of raw materials, they were growing richer and richer. As early as in 1607 the Emperor Rudolph II Habsburg granted a coat of arms to Gregor and to his brother Georg, as well as the right to use the nickname von Schenckendorf.

In the years 1706-1806 the paper mill was owned by the Heller family. In their hands it was significantly extended and modernised, thanks to which it won fame across the entire Silesia, and after incorporation of this province to Prussia, also in Berlin. The Hellers allocated great funds to decoration of the paper mill. Rose and half-rose windows were installed above the windows; a decorative tower-shaped entrance pavilion was erected between the mill and the road linking Prague with Wrocław. On the walls and ceilings of the premises located in the loft of the mill, polychromes with floral motifs and generic scenes were painted, amongst which the most admirable is the biblical scene with Joseph and Potiphar's wife. The Heller's efforts resulted in the Duszniki paper mill becoming one of the most beautiful industrial plants in Europe.

In 1822 the mill became the property of the Wiehr family, who administered the plant for more than 100 years. Probably in 1826 the paper mill was visited by Frederic Chopin who was undergoing treatment in Duszniki. He certainly bought paper here, on which he wrote letters, which have been preserved to this day.

The 19th Century is the period of development of machine-based production technology, which brought operations of majority of paper mills to their end. The only ones that survived were those, whose owners found niche products, or invested into paper making machines, following the spirit of the time. In 1905 a machine was purchased for Duszniki, which was used to manufacture cardboard for hard covers of file. The investment did not bring the expected results, though, and during the interwar period the management of the company was an increasingly great burden for the paper master Karl Wiehr. Problems selling the cardboard, compounded by the great economic crisis, were the reasons for stopping the production and selling the mill to local town authorities. After several years of negotiations, the historic building became ownership of Duszniki Zdrój in 1939; the town had to take a loan to finance the transaction. The last instalment was supposed to be paid in ... 1986.

As a result of the Second World War, state borders were changed in 1945, and Lower Silesia, together with Duszniki, was incorporated into Poland. The deteriorating paper mill was nationalised, but for many years, there was no conception how it should

Ozdobna rozeta
Ozdobná rozeta
Decorative rose window

Sito do czerpania papieru, XVII-XIX w.
Síta na čerpání papíru, 17-19. stol.
Sieve for paper making, 17-18th Centuries

be used. In 1956 the plant was entered in the register of historic monuments. A decision to establish a museum was made. In 1966 the building was transferred to the Association of Pulping and Paper Industry (organisation managing all state-owned factories of cellulose and paper). Direct management of the museum being established was entrusted to the Bardo Pulp and Paper Plant, which was located in the closest distance to the Duszniki mill. Michał Kowalski became the head of the museum, he collected the first exhibits and led to the grand opening of exhibitions in 1968.

An important event in history of the museum was the launching of the demonstration production of hand made paper, which took place in 1971. The paper factory is a great attraction for tourists, thanks to which the Museum of Papermaking became the greatest tourist attraction of Duszniki Zdrój in the middle of the 1970's.

The 1980's was a period of developing paper plants in Bardo, which adversely affected the museum. Bożena Makowska, managing the facility at that time, succeeded, after years of efforts, to separate the museum from the Bardo Papermaking Plant, and in the beginning of 1992 the facility became a cultural institution directly subordinated to the Ministry of Industry and Commerce. The Ministry guaranteed the funds for employment and necessary renovations of the paper mill. During the next years permanent exhibits were replaced and scientific research was launched on history of the Duszniki paper mill and papermaking in Poland.

In 1998 Duszniki Zdrój suffered from flood which caused severe damage to the museum. The post flood damage was continuously being removed in the next years. In the beginning of 1999 the Museum of Papermaking became a cultural institution of the Lower Silesian Voivodship Government.

During the years 2007-2008 the exposition was adapted for disabled visitors and the loft was adapted for exhibition and conference purposes. In the years 2009-2011 the roof truss was restored and the shingled covering was replaced. In 2014 the Museum was awarded funds from the funds of the European Economic Area and from the Norwegian Financial Mechanism, to install protection of the mill by means of fire-fighting mist and to adapt the drying plant premises for exposition rooms, education rooms and warehouse of exhibits. Realisation of the investment projects is conducted under the supervision of Vice-Director Joanna Seredyńska.

The last years have brought an increase of importance of the museum as a centre for research and promotion of paper making history. In 2009, the Polish Tourist Organisation classified the institution as one of the most important tourist attractions in the country. Two years later, by the decision of the President of the Republic of Poland, the paper mill was awarded the status of a historic monument, thanks to which it was classified one of the objects with particular significance for culture. In 2016 the Museum was awarded a prestigious Cultural Silesian Award for protection of the historic paper mill, and promotion of Polish culture in Germany and German culture in Poland.